

مقاله پژوهشی: تأثیر‌پذیری راهبردی وصایای شهدای جنگ تحمیلی از آیات قرآن

کریم

الماس اسلامی^۱، سیده فاطمه حسینی میرصفی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۲۲

چکیده

ایثار و شهادت در دین اسلام در بردارنده‌ی مجموعه‌ی از آگاهی‌ها، باورها، اعتقادات و اعمالی است که موجب تقرب انسان به عالی‌ترین درجه کمال یعنی انتخاب آگاهانه مرگ در راه خدا است. شهادت موضوع ارزشی و فرهنگی است و شناخت ویژگی‌های آن بدون توجه به ریشه‌های ارزشی و فرهنگی در هر جامعه امکان‌پذیر نیست. بهترین منبع برای شناسایی منشأ ماهیت و ویژگی‌های آن، بررسی و کشف ابعاد و زوایای آن در آیات قرآن کریم است. هدف این پژوهش «تأثیر‌پذیری راهبردی وصایای شهدای جنگ تحمیلی از آیات قرآن کریم» (مطالعه موردی شهدای شهر سمنان) (۹۰ وصیت‌نامه) است. این پژوهش از نوع کاربردی بوده، و با بهره‌گیری از فرایند تحقیق کتابخانه‌ای داده‌ها را گردآوری و با روش کیفی توصیفی - تحلیلی به تجزیه و تحلیل پرداخته است. با بررسی وصایای شهدا مشخص گردید که بین آیات (۲۱ آیه) استعمال شده و وصایای شهدا رابطه معناداری وجود دارد. نه تنها آیات استفاده شده صرفاً تبرک و تیمناً نیست بلکه آگاهانه و توصیه‌های ایشان به نوعی منعکس‌کننده‌ی همان آیات و مضامین می‌باشد؛ وصایا در سیزده مقوله کلی موضوع‌بندی و تحلیل شده‌اند؛ جهاد فی سبیل‌الله و شهادت‌طلبی، ایثار و فداکاری، آخرت‌باوری، حیات جاویدان، ولایت و ولایت‌مداری، جهاد در راه خدا، صبر و استقامت، وحدت و انسجام، وفای به عهد، آزمایش و امتحان الهی، نصرت و یاری خداوند و ... اجزای راهبرد وصایای شهدای دفاع مقدس که اقتباس از آیات قرآن را تشکیل می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: شهید، شهادت، آیات، وصیت‌نامه شهداء، دفاع مقدس، تأثیر‌پذیری

۱ - دانشجوی دکتری علوم و قرآن و حدیث، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
۲ - استادیار گروه علوم قرآن و حدیث، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهرری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

بارزترین جلوه‌ی ایثار و شهادت در دین تجلی پیدا می‌کند و دین اسلام ایثارگری و شهادت‌طلبی را در راه تعمیق آرمان‌های مذهبی تشویق و بیش از هر چیزی دیگری بدان توجه نموده است. از آنجا که پایه و اساس شکل‌دهنده‌ی زندگی و اعمال هر انسانی از زیربنای تفکر او ناشی می‌شود مسأله‌ای چون شهادت و فداکردن خود، یکباره و لحظه‌ای اتفاق نمی‌افتد بلکه غالباً از طرز تفکر و اندیشه‌ی شخص نشأت می‌گیرد. شناخت اندیشه‌ها و بن‌مایه‌های فکری شهداء و تأثیرپذیری آنان در کلام وحی و نص صریح قرآنی ضرورت انجام تحقیق پیش‌رو است. شهادت، به عنوان یک فرهنگ متعالی در زمره‌ی عالی‌ترین مفاهیم الهی و والاترین ارزش‌هایی است که یک انسان متعهد می‌تواند به آن مقام دست یابد. اهمیت این مسئله از آنجا آشکار می‌شود که اساساً قرآن که اصلی‌ترین و عظیم‌ترین منبع تمام علوم، معارف و فرهنگ اسلامی است، در این زمینه آیات و اشارات فراوانی داشته و تعابیر ارزشمندی درباره‌ی ارزش و اعتبار فداکاری در راه خدا و کشته شدن در این مسیر به کار برده است. قرآن کریم، شهادت و کشته شدن در راه خدا را عین زندگی، برخورداری از رزق و روزی، فوز ابدی و رسیدن به مقام قرب الهی می‌داند. (بقره: ۱۵۴؛ آل عمران: ۱۶۹ توبه: ۱۱۱) علاوه بر آیات قرآن، روایات فراوانی وجود دارد که بر اهمیت و فضیلت شهادت و جانفشانی در راه خدا دلالت می‌کند. امام صادق (علیهم السلام) برترین جهاد را جهادی بر می‌شمارد که مرکب شخص می‌شود و خونس در راه خدا به زمین ریخته شود. (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۵، ص ۱۱۲) از حضرت علی (علیهم السلام) نیز نقل شده که حضرت عشق و علاقه خود را به مرگ و شهادت بیش از علاقه کودک به پستان مادر توصیف نموده‌اند (نهج البلاغه، خطبه ۵). پایه و اساس زندگی و اعمال هر انسانی از زیربنای تفکر او ناشی می‌شود، مسأله‌ای چون ایثار و شهادت و فداکردن جان، یکباره و لحظه‌ای اتفاق نمی‌افتد بلکه غالباً از طرز تفکر و اندیشه‌ی شخص نشأت می‌گیرد. شهادت فداکردن جان خویش در راه ارزش‌های الهی و دستیابی به حیات ابدی است و آن چه که به شهادت معنا می‌دهد خدا باوری و معاد اندیشی است و در این جهان‌بینی چون شهید به حیاتی ابدی دست می‌یابد جان نثاری‌اش معقول است و گرنه عاقلانه نیست که کسی برای دستیابی به رفاه و زندگی دنیوی از جان خویش درگذرد. شهدای دفاع مقدس با تأثیرپذیری و توجه به رهنمودهای قرآن کریم که منبعث از مبانی فکری و اندیشه عمیق آنان از آیات قرآن است به خلق صحنه‌هایی چون؛ جهاد فی سبیل الله، شهادت‌طلبی، ایثار و فداکاری، و ... پرداختند که می‌توان از لابلای وصیت‌نامه‌ها آنها استخراج و ارائه کرد. در این تحقیق تلاش بر آن است که مؤلفه‌های ایثار، شهادت، فداکاری و ... شهداء که متأثر از آیات قرآن است مورد تحلیل قرار گرفته و از کارکردهای وصایای آنان به زبان علمی سخن به میان آید. بنابراین این تحقیق با هدف بررسی

«تأثیرپذیری راهبردی و صیای شهدای جنگ تحمیلی از آیات قرآن کریم» انجام می‌پذیرد. بازشناسی نظر واقعی اسلام و آموزه‌های دینی در مورد شهادت برای رفع بسیاری از شبهات ایجاد شده و سیره عملی شهدای دفاع مقدس در مواجهه با مسایل مربوط در طول مدت جنگ تحمیلی حائز اهمیت بسیار است. لذا شناخت اندیشه‌ها و بن‌مایه‌های فکری مرتبط با مقوله شهادت که نشئت گرفته از مفاهیم اصیل قرآنی است و عدم درک درست جامعه بشری به مقوله شهادت که برپایه تفکر بنیادین الهی در کلام وحی و نص صریح قرآنی می‌باشد، ضرورت انجام تحقیق پیش‌رو است. هدف تحقیق «تأثیرپذیری راهبردی و صیای شهدای جنگ تحمیلی از آیات قرآن کریم» است. با پرداختن به حیات شهداء و آشنایی با دنیای فکری و قرآنی آنان به ویژه تصویری که از زندگی و ابعاد آن در لحظات نزدیک مرگ و شهادت ارائه می‌دهند، می‌تواند ما را با بینش و نگاهی عمیق نسبت به زندگی و وجوه آن آشنا و هم زیستن و هم مرگ را برای ما معنادار سازد و هم شکوه و عظمت یک دنیای اخلاقی - معنوی جدید را بر ما گشاید که شاید در هیچ شکل استدلالی اندیشه (در مقابل شکل روایی اندیشه) نتوان به آن دست یافت. سوال اصلی این مقاله عبارتست از: تأثیرپذیری راهبردی و صیای شهدای جنگ تحمیلی از آیات قرآن کریم چگونه است؟ و سوال‌های فرعی عبارت‌اند از: ۱- آیات استعمال شده در و صیای شهداء کدام‌اند؟ ۲- عناصر و مؤلفه‌های شهید و شهادت در وصیت‌نامه شهدای جنگ تحمیلی کدام‌اند؟ ۳- آیا بین و صیای شهداء و آیات قرآن بکاربرده شده، تطابقی وجود دارد؟ عمده تحقیقات انجام شده در خصوص شهداء با استفاده از روش تحلیل محتوای کمی و تحلیل متن وصیت‌نامه‌ها به مجموعه‌ای از اعداد، فراوانی، نرخ، میزان و رقم به تحلیل داده‌های متنی پرداخته شده که حاصلی جز تکرار بدیهیات به دنبال نداشته است. این پژوهش در صدد است تا با انجام تحلیل محتوای ترکیبی (کمی و کیفی) علاوه بر مقدار چگونگی تأثیرگذاری قرآن بر منش و رفتار و اخلاق شهداء و انعکاس آن در و صیای بررسی گردد.

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

پیشینه تحقیق

با مراجعه به مراکز علمی و تحقیقاتی و بررسی مستندات موجود، برای تحقیق «تأثیرپذیری راهبردی و صیای شهدای جنگ تحمیلی از آیات قرآن کریم» پژوهش‌های زیر ارائه می‌گردد:

۱. چهاردولی، عباس، نام آور، داوود، (۱۳۹۸)، کتاب مدیریت راهبردی از منظر سیره شهداء: محقق با اشاره به اینکه مدیریت پیچیده‌ترین عنصر زندگی اجتماعی است، به سیره‌ی شهدا برای الگوبرداری در این راستا پرداخته و سعی دارند تا به سوال‌های؛ مدیریت راهبردی در سیره شهداء، عوامل تأثیرگذار در

مدیریت سیره شهدا و راهکارهای دستیابی به این الگو پاسخ دهند. روش تحقیق به کار گرفته شده روش کیفی - توصیفی به شیوه تحلیل محتوا و همچنین کمی به صورت پرسش‌نامه‌ای است.

۲. موسی‌یان، مریم - شهید و شهادت از دیدگاه قرآن و روایات: محقق به بررسی معنا و مفهوم شهید و شهادت، جنبه‌ی جسمانی و روحانی و فضیلت شهیدان در تفاسیر و روایات اشاره و سپس زندگی‌نامه شهدا را بررسی و در پایان به پیام‌های تربیتی (اجتماعی، دینی، سیاسی، فرهنگی) پرداخته است.

۳. طاووسی، حسن، عین‌الکمالی، فاطمه (۱۳۹۵)، شهید و شهادت از منظر قرآن: در این مقاله جایگاه واقعی شهید و شهادت از نگاه قرآن (۱۰ آیه) زنده بودن شهید، رزق شهید، آمرزش گناهان شهید، ضایع نشدن عمل شهید، مسرت و خوشحالی شهید، وارد شدن در رحمت الهی و ... مورد بررسی قرار گرفته است.

۴. خسروی زارگز، مسلم، بخشی، سمیه (۱۳۹۶) انگیزه‌سنجی رزمندگان اسلام برای حضور در دفاع مقدس: محقق در این پژوهش علل و انگیزه‌های رزمندگان برای حضور در جبهه را در سه بخش انگیزه‌های دینی، انقلابی و ملی به عنوان مفاهیم تحقیق مورد بررسی و تحلیل قرار داده است انگیزه دینی با حدود ۶۳/۵۰ درصد بیشترین، انگیزه انقلابی با حدود ۳۳/۵۰ درصد، دوم و انگیزه‌های ملی با ۳ درصد کمترین نقش را در تشوین رزمندگان به حضور در جبهه‌ها داشته‌اند.

مبانی نظری تحقیق

شهادت در راه خدا به معنای فنا و نابودی و مرگ نیست، بلکه سعادت و افتخار ابدی در پی دارد. شهداء در نزد خداوند عظمت و جلالی بزرگ دارند چرا که از همه چیز خود برای رضایت و خشنودی او گذشته و عاشقانه به سوی او پرواز کرده‌اند، خداوند حیات جاویدان در نزد خویش و وعده «عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ» را تنها به آنان هدیه کرده است. فرهنگ ایثار و شهادت در دین اسلام مشتمل بر مجموعه‌ی از آگاهی‌ها، باورها، اعتقادات و اعمالی است که موجب تقرب انسان به عالی‌ترین درجه کمال یعنی انتخاب آگاهانه مرگ در راه خدا است و اگر ایثار و شهادت‌طلبی نهادینه شود انقلابی فکری به پا می‌کند زیرا فرهنگ ایثار و شهادت طلبی مدافع سرسخت تلاش برای گسترش آزادی فکر و معنویت است و هیچ مانعی نمی‌تواند همانند فرهنگ ایثار و شهادت طلبی در برابر تبلیغات پر زرق و برق غرب ایستادگی کند تحقق جامعه‌ای متحد و برخوردار از انسجام فرهنگی و اجتماعی، معطوف به توسعه وحدت و تقویت ایثار، فداکاری و شهادت طلبی و مقابله با روحیه‌های استکباری و فرهنگ‌های استثمارگری و استعماری است. بزرگ‌ترین مبانی برای ترویج و گسترش فرهنگ ایثار و شهادت مبانی اعتقادی، فرهنگی و اخلاقی است، ایمان به خدا، جهاد با انگیزه الهی، یاد مرگ و رفع دل‌بستگی‌های دنیوی، ... پایه‌های گسترش فرهنگ ایثار و

شهادت طلبی را مستحکم می‌کند. با گسترش فرهنگ شهادت‌طلبی، ولایت و ولایت‌مداری، وحدت و انسجام تقویت قدرت دفاعی جامعه‌ی اسلامی و عزت نفس، را به دنبال دارد. یکی از مبانی گسترش فرهنگ ایثار و شهادت وصیت‌نامه‌های شهدای جنگ تحمیلی است. وصیت‌نامه از سنت-های مؤکد در فرهنگ اسلامی است و در جریان دفاع مقدس وصیت‌نامه‌ها از عرف عادی خارج شده و تغییرات محتوایی یافتند. به طوری که رزمندگان اسلام در وصیت‌نامه خود به اعتقادات، آرمانها، ارزشها و مسائل مهم اجتماعی و سیاسی و دینی توجه می‌نمودند.

مطالعه وصیت‌نامه شهداء از جمله راه‌های بازایی و بازسازی معنویت است، متونی که امروزه ما آنها را به عنوان وصیت‌نامه می‌شناسیم انباشته از اندیشه‌های خالص، ساده و روان رزمندگان است که در فرم‌ها و به محتواهای متفاوت به نگارش درآمده‌اند و ما را با روایت این عزیزان از زندگی، جامعه، رهبری، خانواده، فرزند، مرگ، وطن، دین، و دیگر موضوعات مربوط به زندگی اجتماعی جامعه در آن روزها آشنا و روبرو سازند. می‌توان به مطالعه و تحلیل این متون پرداخت و نشان داد که این متون از چه اجزاء و عناصر فرمی و محتوایی برخوردارند و در نهایت ما را به سمت روبرو شدن با کدام نظام معنایی هدایت می‌کنند.

وصیت در آیات و روایات

در لسان قرآن وصیت عبارت است از سبقت و پیشقدم شدن در تمام کارهای خیر و نیکو توأم با پند و موعظه و عبرت از حوادث و جریانات و امثال این‌ها، یا اینکه افراد در عین اینکه در کار خیری پیشقدم و بر هم سبقت می‌گیرند، همدیگر را بر این شیوه توصیه و سفارش هم می‌نمایند آمده است «وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ» (عصر: ۳) همچنین توصیه ابراهیم نبی (علیهم السلام) به اولادش و نیز وصیت یعقوب نبی (علیهم السلام) به فرزندانش؛ « وَوَصَّي بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ ... » (بقره: ۱۳۲) و در سوره شوری سفارش و وصیت به نوح پیامبر (علیهم السلام)؛ « ... وَوَصَّي بِهٖ نُوحًا وَآلِدِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ... » (شوری، ۱۳). پروردگار عالم دین و آئینی در اختیار شما قرار داد که آن را به نوح پیامبر (علیهم السلام) سفارش و وصیت فرموده بود و همچنین همان دین را به تو- ای پیامبر (صلی الله علیه و آله)- وحی فرستادیم و از طریق وحی در اختیار شما قرار دادیم و به ابراهیم و موسی و عیسی نیز توصیه کرده بودیم و گفته بودیم دین و آئین الهی را برپا دارید و در دین خدا اختلاف نکنید و از تفرقه و تشتت در دین خدا بپرهیزید و بدانید که اتحاد و یکپارچگی شما در سایه حاکمیت دین برای مشرکان و مخالفان خدا آسان تمام نخواهد بود و آنان بخاطر به خطر افتادن منافع‌شان از توطئه دست بر نخواهند داشت و بر علیه نظام الهی و رهبر آن سم پاشی و تبلیغات سوء خواهند کرد. وصیت، کار

و شیوه رهبران الهی و توصیه آنان بوده است و شدیداً از بی‌اعتنائی و بی‌توجهی به امر وصیت، همگان را بر حذر داشته‌اند: از رسول خدا نقل شده است که فرمودند: «هر کس بدون وصیت بمیرد به مرگ جاهلیت مرده است». (حرعاملی، ۱۴۰۹ق: کتاب الوصایا باب ۱، حدیث ۸) محمد بن مسلم از امام باقر (علیهم السلام) نقل می‌نماید که فرمودند: «وصیت حق است و شیوه رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بر این امر استوار گردیده پس برای هر مسلمانی مناسب و مطلوب است که وصیت نماید.» (همان: ۳۵۲-۳۵۱) رسول اکرم (صلی الله علیه و آله): «لاینبغی لامرء مسلم أن یبیت لیلۃ الا و وصیته تحت راسه»: سزاوار نیست برای مرد مسلمان که شبی راسحر کند مگر اینکه وصیت-نامه او زیر سرش باشد (حرعاملی، ۱۴۰۹ق: حدیث ۶)

حضرت امام خمینی (رحمه الله علیه) در باره وصیت‌نامه شهداء و معنویت بخش بودن وصیت‌نامه‌ها می‌گوید: «وصیت‌نامه‌های جوان‌ها را شما دیده‌اید که چیست؟ این وصیت‌نامه‌ها اینها انسان را می‌لرزاند. انسان را بیدار می‌کنند (امام خمینی (رحمه الله علیه)، ج ۱۳: ۱۶). رهبر فرزانه انقلاب بارها در بیانات‌شان به این نکته اشاره داشته‌اند که این وصیت‌نامه‌هایی که امام فرمودند بخوانید، من به این توصیه ایشان خیلی عمل کرده‌ام. ... من این‌ها را خوانده‌ام چیزهای عجیبی است. ماها واقعاً از این وصیت‌نامه درس می‌گیریم. این جا معلوم می‌شود که در علم و علم الهی، بیش از آنچه که به ظواهر و قالب‌های رسمی وابسته باشد، به حکمت معنوی که ناشی از نورانیت الهی است، وابسته است. آن جوان که خطش هم به زور خوانده می‌شود. اما هر کلمه‌اش برای من و امثال من، یک درس و راه‌گشاست و من خودم خیلی استفاده کردم. در بسیاری از موارد به پدر و مادرشان می‌نوشتند که ما از این جا دل نمی‌کنیم، این جا بهشت است و زندگی این جاست. ... این همان معنویت بود. (امام خامنه‌ای (مدظله العالی) ۱۳۷۰/۶/۲۶)

تعریف مفاهیم تحقیق

شهادت^۱

شهادت به معنای حضور (ابن منظور، ۱۴۱۴ق: ذیل ماده شهد) کشته شدن در راه خدا، آنکه به شهادت دست یافته و در راه خدا کشته شده است. (انوری، ۱۳۶۱) شهادت ایستادگی و مقاومت هوشیارانه... و فدا کردن آگاهانه تمام هستی خود در راه هدف مقدس است (مطهری، بی‌تا: ۸۳ - ۸۵)

شهید^۱

واژه «شهید» صفت مشبیه از ریشه شهد و مصدر شهادت است. شهید بر دوام و ثبات دلالت دارد؛ و از اسماء خداوند عزوجل می‌باشد (زمخشری، ۱۹۹۸م: ۲۴۲) به معنی دیدن و نظاره کردن و گواه بودن است، و اصطلاحاً، به معنی «حضور و مشاهده با بصر (چشم سَر) یا بصیرت (چشم سِر)» است (راغب اصفهانی، ۱۹۹۲: ۴۶۵؛ ابن فارس، ۱۳۶۳: ۲۲۱/۳).

دفاع^۲

دفاع به معنای دور کردن با استفاده از زور و قدرت است. سیبویه به نقل از عرب آورده: «إدفع الشرّ و لو أصبحا» بدی را ولو با انگشت دورکن. (ابن منظور، ۱۴۱۴ق: ج ۸، ۸۷) در تاج العروس به معنای دفع و دور کردن شر آمده است. (زبیدی، ۱۳۷۳: ج ۳، ۲۵۱)

دفاع مقدس^۳

مجموعه مجاهدت‌ها، حماسه‌ها و فعالیت‌های ملت شریف ایران و نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران که در طول ۸ سال در برابر تهاجم استکبار جهانی و رژیم بعث عراق به خاک ایران اسلامی انجام و در این امتحان الهی سربلند و پیروز بیرون آمدند. (نوروزی، ۱۳۸۵: ۳۴۶)

وصیت نامه^۴

اندرزنامه، ورقه‌ای دال بر سفارش‌هایی که شخصی به وصی خود کند که پس از مرگش اعمال منظور را انجام و اموال او را طبق دستور وی تقسیم یا به مصرف رساند (معین، ۱۳۸۴) وصیت‌نامه‌های شهدا را شهادت‌نامه، وداع‌نامه و توصیه نامه خوانده‌اند (فهیمی، ۱۳۶۷: ۳۲۰).

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق اسنادی و کتابخانه‌ای است که به منابع و اسناد، کتب و مقالات مرتبط پرداخته می‌شود. روش پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از دیدگاه ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. برای رسیدن به این هدف محقق دو گام را در نظر گرفته است. در گام اول آیات استعمال شده در وصایای شهداء احصاء و به صورت مجزا مورد تحلیل کمی قرار گرفته و در گام دوم با توجه به گویه و زیر مقوله‌ها، تأثیرپذیری شهداء در وصایا شهداء را ذکر و عبارات شهید و با فرازی از آیات مورد مقایسه و تحلیل کیفی قرار گرفته است. ابزارهای این تحقیق نرم افزارهای علوم اسلامی و مراجعه مستقیم به کتاب‌های در این زمینه و وصایای شهداء استان سمنان در دوران دفاع مقدس می‌باشد.

۱- Martyr

۲ Defense

۳ Sacred defence

۴ Will

جامعه آماری و حجم نمونه:

جامعه آماری، وصایای شهدای سمنان در دوران دفاع مقدس و به تعداد تقریبی ۵۰۰ وصیت نامه (جامعه مورد مطالعه) و جامعه هدف مرتبط ۹۰ وصیت نامه می‌باشد که آیات قرآن در آنها استعمال و ملاک انتخاب و نمونه گیری بوده است. با توجه به اینکه جامعه هدف (جامعه آماری) زیر ۱۰۰ مورد می‌باشد حجم نمونه برحسب جامعه منطبق و نمونه گیری هدفمند و تمام شمول می‌باشد.

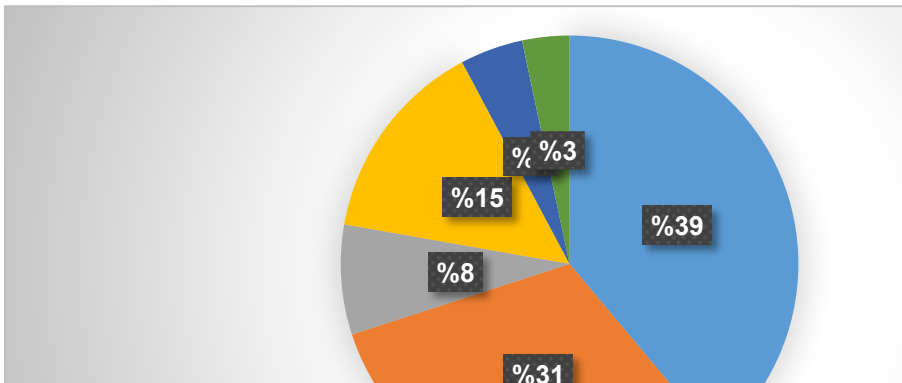
یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف- تجزیه و تحلیل جمعیت شناختی

جامعه مورد مطالعه کمتر از ۱۰۰ نفر می‌باشد و مطابق با جامعه نمونه است و تحقیق به صورت تمام شمار انجام می‌شود. جامعه آماری این تحقیق ۹۰ وصیت نامه از وصایای شهدای سمنان در دوران دفاع مقدس است که به شرح جداول زیر تجزیه و تحلیل می‌گردند:

توزیع حجم نمونه بر اساس وضعیت سنی (سال)

نمودار ۱: حجم نمونه بر اساس وضعیت سنی (سال)

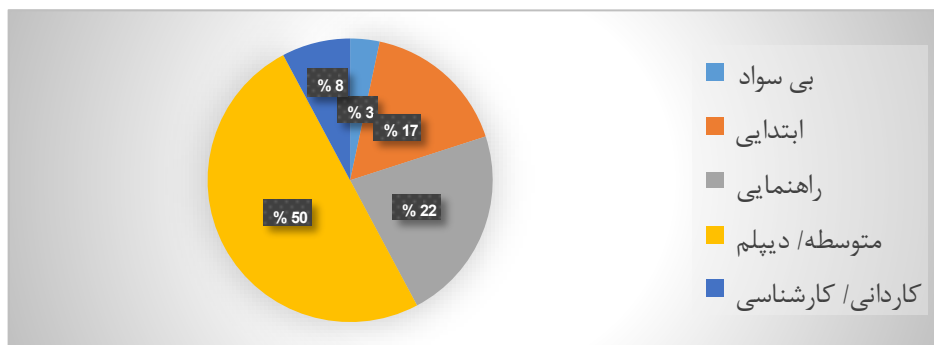
جدول ۱- توزیع حجم نمونه بر اساس وضعیت سنی (سال)

وضعیت سنی (سال)	فراوانی	درصد
۱۶- ۲۰	۳۵	۳۹٪
۲۱-۲۵	۲۸	۳۱٪
۲۶-۳۰	۷	۸٪
۳۱-۳۵	۱۳	۱۵٪
۳۶-۴۰	۴	۴٪
بالای ۴۰	۳	۳٪
مجموع	۹۰	۱۰۰٪

تحلیل: همان طور که نمودار و جدول شماره یک نشان می دهند، جامعه نمونه از نظر وضعیت سنی (سال) به ترتیب دارای وضعیت سنی ۱۶- ۲۰ سال (۳۵ نفر: ۳۹ درصد) رتبه یکم؛ وضعیت سنی ۲۱- ۲۵ سال (۲۸ نفر: ۳۱ درصد) رتبه دوم؛ وضعیت سنی ۳۱- ۳۵ سال (۱۳ نفر: ۱۵ درصد) رتبه سوم؛ و وضعیت سنی ۲۶- ۳۰ سال (۷ نفر: ۸ درصد) رتبه چهارم؛ وضعیت سنی ۳۶- ۴۰ سال (۴ نفر: ۴ درصد) رتبه پنجم؛ وضعیت سنی ۴۱ سال به بالا نیز (۳ نفر: ۳ درصد) رتبه ششم می باشند.

توزیع حجم نمونه بر اساس سطح تحصیلات

نمودار ۲: توزیع حجم نمونه بر اساس سطح تحصیلات

جدول ۲: توزیع حجم نمونه بر اساس سطح تحصیلات

بیسواد		ابتدایی		راهنمایی		متوسطه / دبیرستان		کاردانی / کارشناسی	
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۳	٪ ۴	۱۵	٪ ۱۷	۲۴	٪ ۲۲	۴۵	٪ ۵۰	۷	٪ ۸

تحلیل: همان‌طور که نمودار و جدول شماره ۲ نشان می‌دهند، جامعه نمونه از نظر سطح تحصیلات به ترتیب تحصیلات متوسطه و دبیرستان (۴۵ نفر: ۵۰ درصد کل جامعه نمونه) در رتبه یکم؛ راهنمایی (۲۴ نفر: ۲۲ درصد کل جامعه نمونه) در رتبه دوم؛ ابتدایی (۱۵ نفر: ۱۷ درصد کل جامعه نمونه) در رتبه سوم؛ کاردانی / کارشناسی (۷ نفر: ۸ درصد کل جامعه نمونه) در جایگاه چهارم بیسواد (۳ نفر: ۴ درصد کل جامعه نمونه) در رتبه پنجم می‌باشند.

تجزیه و تحلیل سوال فرعی اول تحقیق:

آیات استعمال شده در وصایای شهداء جنگ تحمیلی

به منظور تجزیه و تحلیل سوال های تحقیق و براساس وصیت‌نامه‌های جامعه نمونه، آیات قرآن و مؤلفه‌ها به روش تحلیل کمی و کیفی احصاء و مقادیر به دست آمده برای یافته‌ها در قالب جداول زیر درج گردیده است. در گام نخست آیات هر وصیت‌نامه جمع آوری و به روش تحلیل کمی پس از حذف موارد تکراری در ۱۷ بند در (جداول: ۳ و ۴) لحاظ شده است. در گام بعدی تفسیر و بیان آیات تحلیل گردیده است.

جدول ۳: آیات استفاده شده در وصایای شهداء

کد	متن آیه	سوره/آیه	تفسیر
A	ان الذین قالوا ربنا الله ثم استغابوا تتنزل عليهم الملائكة الا تخافوا وانا نخزئوا وانشروا بالجنه التي كُنتم توعدون	فصلت: ۳۰	۱
B	من المؤمنين رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه فممنهم من قضى نحبه وممنهم من ينتظر وما بدلوا تبديلا	احزاب: ۲۳	۲
C	الذین آمنوا وتطمئن قلوبهم بذكر الله الا بذكر الله تطمئن القلوب	رعد: ۲۸	۳
D	كل نفس ذائقة الموت ثم اليٰنا ترجعون	عنكبوت: ۵۷	۴
E	احسب الناس ان يتركوا ان يقولوا امنا وهم لا يفتنون (۲) ولقد فتنا الذين من قبلهم فليعلمن الله الذين صدقوا وليعلمن الكاذبين	عنكبوت: ۲۴ و ۳	۵
F	يا ايها الذين آمنوا اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولى الامر منكم فان تنازعتم في شئ فردوه الى الله والرسول ان كنتم تؤمنون بالله واليوم الآخر ذلك خير واحسن قلوبا	نساء: ۵۹	۶
H	ان الله اشترى من المؤمنين انفسهم واموالهم بان لهم الجنة يقاتلون في سبيل الله فيقتلون ويقتلون وعدا عليه حقا في التوراة والانجيل والقرآن ومن اوفى بعهديه من الله فاستبشروا ببيعكم الذي بايعتم به وذلك هو الفوز العظيم	توبه: ۱۱۱	۷
M	الذین آمنوا وهاجروا وجاهدوا فی سبیل اللہ باموالهم وانفسهم اعظم درجه عند اللہ واولیک هم الفائزون	توبه: ۲۰	۸

L	يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَصْرُوهَا اللَّهُ يَبْتَسِرْكُمْ وَيُبَيِّنَ لَكُمْ أَقْدَامَكُمْ	محمد: ۷	۹
P	يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدْرِكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُبْجِعُكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ (۱۰) تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ أَنْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ	صف: ۱۰- ۱۱	۱۰
X	«يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ» كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ * ان الله يحب الذين يقاتلون في سبيله صفاً كانهم بيتان مروضون»	صف: ۲-۴	۱۱
Z	وَلَا تَحْسِبَنَّ الَّذِينَ قَاتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتًا بَلْ أَحْيَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزِقُونَ	آل عمران: ۱۶۹	۱۲
N	وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ	آل عمران: ۱۰۳	۱۳
S	وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ	بقره: ۱۹۳	۱۴
W	وَتَلْبَسُوا بُسْتِيًّا وَمِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ * الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ	بقره: ۱۵۵- ۱۵۶	۱۵
G	وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتًا بَلْ أَحْيَاءُ وَلَكِن لَّا تَشْعُرُونَ	بقره: ۱۵۴	۱۶
K	يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ	بقره: ۱۵۳	۱۷

جدول ۴: توزیع حجم نمونه بر اساس استفاده از آیات قرآن در وصیت نامه

توزیع حجم نمونه بر اساس آیات قرآن							
ردیف	سوره	فراوانی	درصد	ردیف	سوره	فراوانی	درصد
۱	آل عمران ۱۶۹:	۱۵	۱۶٪	۱۰	نساء ۵۹:	۴	۵٪
۲	توبه ۱۱۱:	۱۰	۱۱٪	۱۱	رعد ۲۸:	۳	۳٪
۳	احزاب ۲۳:	۱۰	۱۱٪	۱۲	بقره ۱۵۵ و ۱۵۶:	۳	۳٪
۴	صف ۴:	۸	۹٪	۱۳	عنکبوت ۱ و ۲ و ۳:	۳	۳٪
۵	بقره ۱۵۴:	۶	۷٪	۱۴	عنکبوت ۵۷:	۳	۳٪
۶	بقره ۱۹۳:	۵	۶٪	۱۵	محمد: ۷:	۲	۲٪
۷	صف ۱۰ و ۱۱:	۵	۶٪	۱۶	فصلت ۳۰:	۳	۳٪
۸	توبه ۲۰:	۴	۵٪	۱۷	آل عمران ۱۰۳:	۲	۲٪
۹	بقره ۱۵۳:	۴	۵٪				

تحلیل: همان‌طور که نمودار و جداول بالا نشان می‌دهند، آیات استعمال شده در جامعه نمونه (۹۰) و صیای شهداء بر اساس نتایج به دست آمده در بخش کمی، مشتمل بر ۱۰ سوره و ۲۲ آیه است. داده‌ها حاکی از آن بود که سوره بقره با ۵ آیه بیشترین و سوره‌های احزاب، فصلت، محمد، رعد و نساء هر کدام با یک آیه کمترین فراوانی را داشته است. بر اساس آیات قرآن نیز؛ آیات (۱۶۹: آل عمران، ۱۱۱: توبه، ۲۳: احزاب و ۲ و ۴: صف) به ترتیب بیشترین فراوانی و آیات (۷: محمد و ۱۰۳: آل عمران) کمترین فراوانی را دارند. در ستون آخر برای سهولت در تجزیه و تحلیل و

عدم تکرار آیات، آیات کدگذاری شده است.

تفسیر و بیان آیات؛

آیه ۱۵۳ سوره بقره: صبر و نماز (بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ)؛ «معیت» خداوند (ان اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ) و اوصاف صابرین (الصَّابِرِينَ) سه مؤلفه‌ای است که شهداء در وصیت‌نامه خود به آن پرداخته‌اند. شهداء بر این باورند که؛ «برای مقابله با مشکلات و کاستن تلخی انجام تکالیف، باید از «صبر و نماز» یاری جست تا مشقت در کام شیرین کند. صبر راه را هموار و نماز کارها را در سیر عدالت و نظامات جهان قرار می‌دهد (قرشی، ۱۳۷۷: ج ۱، ۲۸۱) و مراد از معیت خداوند، «نصرت و توفیق و هدايات و دفع بليات و ساير تفضلات اوست که شامل حال صابرین می‌شود». (أطیب، ۱۳۷۸: ج ۲، ۲۵۱) صابرینی که «اگر مصیبتی بایشان برسد چون راضی به رضای خدا و به روز رستاخیز اعتقاد دارند کار را به خدا و اراده او تسلیم می‌گردند» (داورپناه، ۱۳۶۶: ج ۳، ۲۶۸)

آیه ۱۵۴ سوره مبارکه بقره: نفی کلمه «اموات» درباره شهیدان (وَلَا تَقُولُوا ... أَمْوَاتٌ)؛ زنده جاودان (بَلْ أَحْيَاءٌ) و عدم درک صحیح: (لَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ) سه مؤلفه است که شهداء معتقد بودند؛ «کسانی که در راه اعتلای کلمه الله شهید می‌شوند انسان‌های هستند که نباید آنان را مردگان خطاب کرد که مردن یعنی محو شدن از صفحه وجود بلکه اینان زنده‌اند» (معرفت، ۱۳۸۷: ج ۴، ۲۵۲) و آن زندگی را نمی‌توانیم بفهمیم، چون «آن زندگی روحی و برزخی است» (قرشی، ۱۳۷۷: ج ۱، ۲۸۲)

آیات ۱۵۵-۱۵۶ سوره مبارکه بقره: امتحان الهی (وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ)، ابتلائات پنجگانه (الْخَوْفُ وَالْجُوعُ وَ...)، «استرجاع» (ان الله وانا اليه راجعون) و تسلیت به بازماندگان شهداء (إِذَا أَصَابْتَهُمْ مُصِيبَةٌ) چهار مؤلفه‌ای که شهداء معتقد بودند؛ سنت خدا است که؛ برای ظهور استعدادها و اتمام حجت در روز قیامت، انسان را «با امتحانات پنجگانه؛ «الْخَوْفِ» تزلزل خاطر سختی‌های، «جوع» قحطی و کمبود، «نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ» ویران شدن منابع، «وَالْأَنْفُسِ» کشته شدگان افراد و «الْثَّمَرَاتِ» کودکان و خردسالان «آزمایش و شاید آثار آن ادامه داشته باشد. (حسینی همدانی، ۱۴۰۴ق: ج ۲، ۴۱). که باید با «استرجاع» گفتن؛ «در برابر فرمان او تسلیم و بتدبیر وی راضی و بسوی او بازگشت کنیم». (طبرسی، ۱۳۷۲: ج ۲، ۱۲۹) و در مقام تسلیت و تسلی به بازماندگان (الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ: آنها را دعوت به صبر نمود، چرا که صابرین «در برابر ناگواری‌ها و ناکامی‌ها بردبار بوده و صبر را پیشه می‌نمایند» (همان، ج ۲، ۴۳)

آیه ۱۹۳ سوره مبارکه بقره: دفع فتنه و جلوگیری از فساد (وَ قَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ الْفِتْنَةُ) تنها مؤلفه در آیه است که شهداء معتقد بودند؛ قرآن تجاوز بالفعل را ملاک نمی‌داند بلکه دستورش، پایان جنگ در

قلب دفع فتنه باشد نه صرف دفع تجاوز و عقب راندن دشمن به تعبیری دیگر رعایت «تناسب» را لازم می‌داند اما «متناسب» را ریشه‌کن نمودن فتنه نه صرف دفع تجاوز بالفعل. «جهاد در راه اسلام، آن گونه که در بعضی اقوام گذشته و حال دنیا مطرح بوده، به منظور تجاوز به آب و خاک و استثمار و یا سلب آزادی و سایر اهداف مادی و قومی نیست» (طاهری خرم‌آبادی، ۱۳۸۰: ۵۲)

آیه ۱۰۳ سوره مبارکه آل عمران: شهداء به استناد آیه سعی دارند، وحدت‌گرایی وانسجام (وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا) را در وصیت‌نامه‌های خود به ما نشان دهند. چرا که با وجود اتحاد است که حیات اجتماعی معنا می‌یابد. خداوند اتحاد را در زمره نعمت‌های الهی بر می‌شمرد. «دلیل بر اینکه شما را به آن دعوت کرده‌ایم همین است که خود به چشم خود ثمرات اتحاد و اجتماع و تلخی عداوت و حلاوت محبت و الفت و برادری را چشیدید و در اثر تفرقه در لبه پرتگاه آتش رفتید و در اثر اتحاد و الفت از آتش نجات یافتید.» (طباطبایی، ۱۳۸۳، ج ۳، ص ۵۷۴)

آیات ۱۰۱ و ۱۰۲ سوره مبارکه صف: شهداء به استناد آیه ۱۰ سوره صف؛ جهاد را به عنوان تجارتی بی‌نظیر و سودمند (هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ عَلَىٰ جَنَابِ اللَّهِ) در وصیای خود بیان کردند. قرآن می‌فرماید: «... هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ» تجارتی که یک سوی آن عاشق، سوی دیگر معشوق و متاع معامله هم جان و بهای آن نیز رسیدن به معشوق (لقاء الله) و نظر به وجه الله است. چنان که می‌فرماید: «وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ نَاصِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ» (قیامه، ۲۲-۲۳) در آن روز چهره‌هایی مسرورند و به سوی پروردگار می‌نگرند در حالی که به تصریح کتاب الله «عند ربهم یرزقون» اند.

آیه ۷ سوره مبارکه محمد: ترغیب مؤمنان به جهاد و یاری خداوند (أَنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ) و پایداری و اسقامت در مقابل مشکلات (وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ) دو مؤلفه در آیه هستند که شهداء به استناد به آن معتقد بودند؛ اگر مومنان خدا را یاری کنند، خدا نیز آنان را یاری می‌کند. مراد از یاری مؤمنان به خداوند، این است که در راه خدا جهاد؛ برای کسب رضایت او و اعلائی کلمه حق بکنند نه برای اینکه در زمین برتری یابند یا به غنیمت برسند. مراد از یاری خداوند به مؤمنان این است که اسباب پیروزی و غلبه آنان بر دشمن را با افکندن رعب در دل‌های کافران، جاری کردن امور به نفع مؤمنان و بر ضد کافران، و تقویت قلوب و تشجیع مؤمنان فراهم می‌کند.

آیه ۲۰ سوره مبارکه توبه: اوصاف مجاهدان (وَهَاجِرُوا وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ..) و اثبات ایمان به خدا (الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا ...) دو مؤلفه‌ای که شهداء سعی دارند در وصیت‌نامه‌های خود ارزش آن‌ها را به ما نشان دهند؛ «خداوند سه موهبت بزرگ را در برابر سه عمل، ایمان، هجرت و جهاد به مؤمنان می‌بخشد. آنان را به رحمت گسترده بشارت؛ از رضامندی خویش بهره‌مند و باغ-

هایی که نعمتهایش دائمی و همیشگی از بهشت در اختیار آنها می‌گذارد». (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۳۲۴).

آیه ۱۱۱ سوره مبارکه توبه: شهداء سعی دارند به استناد آیه ۱۱۱ سوره توبه؛ شهادت را به عنوان بهترین تجارت و پرسودترین معامله (ان الله اشترى من المؤمنين انفسهم...) در وصیت‌نامه‌های خود بیان و ارزش آن را به ما نشان دهند. «از مؤمنان جان‌ها و اموالشان را خریداری و در برابر این متاع، بهشت را می‌دهد، در هر معامله در حقیقت پنج رکن اساسی وجود دارد: خریدار، فروشنده، متاع، قیمت و سند معامله، که خداوند در این آیه خودش را خریدار و مؤمنان را فروشنده و جان‌ها و اموال را متاع و بهشت را ثمن و بها برای این معامله قرار داده است» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۱۴۸).

آیه ۵۹ سوره مبارکه نساء: اطاعت از خداوند و رسول (أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ) و ولایت‌پذیری و ولایت‌مداری (وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ) دو مؤلفه هستند که شهداء در وصیت‌نامه‌های خود بیان کرده‌اند. شهداء؛ مراد از صاحبان امر را امام معصوم می‌دانند که اطاعت بدون قید و شرط از او صحیح است. پذیرفتن ولایت خداوند، رسول اکرم (صلی الله علیه وآله)، معصومین و کسانی که در ویژگی‌ها و خصوصیات اعتقادی و علمی و رفتاری در مسیر آن بزرگواران قرار دارند. ولایت‌پذیری یکی از تکالیف فقهی است که رزمنده‌ها تبعیت از آن را وظیفه شرعی و به التزام عملی به آن پایبند بودند.

آیه ۲ سوره مبارکه عنکبوت: شهداء به استناد آیه سعی دارند، فتنه و آزمایش (أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا ..) را در وصیت‌نامه‌های خود به ما نشان دهند که: «فتنه و آزمایش از سنت‌های الهی است که به هیچ وجه درباره هیچ‌کس از آن گذشت نمی‌شود، در امت‌های گذشته از قبیل قوم نوح، عاد، ثمود و.. جریان یافت، و جمعی استقامت ورزیده و جمعی دیگر هلاک شدند، در امت‌های حاضر و آینده نیز جریان خواهد داشت» (طباطبایی، ج ۱۶، ص ۱۴۶).

آیه ۲۸ سوره مبارکه رعد: شهداء سعی دارند (أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ) را به عنوان حالت کسانی که بسوی خدا رجوع می‌کنند در وصیت‌نامه‌های خود با یک بیان زیبا به ما نشان دهند که: «آنها کسانی هستند که ایمان آوردند و قلبشان با یاد حق آرام گرفت، پس در آنها آمادگی و استعداد پذیرش عطیه هدایت الهی وجود دارد. آدمی در زندگی خود هدفی جز رسیدن به سعادت و آرامش ندارد، چرا که بازگشت همه امور بسوی اوست، پس یاد او برای هر نفسی مایه انبساط خاطر و آرامش است و نفس به چیزی جز یاد او آرام نمی‌گیرد، چون یاد خدا تنها مایه آرامش دلهاست» (طیب، ۱۳۸۷: ۱۸۶).

آیه ۲۳ سوره مبارکه احزاب: ایثارگران صادق (مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا...) یکی از مؤلفه‌های که شهداء سعی دارند در وصیتنامه‌های خود بیان نمایند. اینکه «در میان مؤمنان مردانی هستند که بر سر عهده‌ای که با خدا بستند ایستاده‌اند بعضی از آنها به عهد خود وفا کرده و در میدان جهاد شربت شهادت نوشیدند و بعضی نیز در انتظارند و هیچ‌گونه تعبیر و تبدیل در عهد و پیمان خود ندارند و کمترین انحراف و تزلزلی در کار خود پیدا نکردند. همچون کوه ثابت و استوار ایستادند و اثبات کردند عهده‌ای که با او بستند هرگز گسستنی نیست.» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۲۴۵).

آیه ۳۰ سوره مبارکه فصلت: صبر و شکیبایی نه ظلم‌پذیری (قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا) یکی از مؤلفه‌های که شهداء به آن معتقد بودند؛ اینکه صبر و شکیبایی به معنی ظلم‌پذیری نیست؛ زیرا سکوت کردن در مقابل ظلم و شانه خالی کردن از زیر بار مسئولیت اجتماعی، از خواری و ذلت نفس انسان نشأت می‌گیرد. چنین شخصی به جای مبارزه با موانع و پیمودن راه فطرت و وصول به قرب الهی، نشستن را بر رفتن، آسانی را بر سختی و در یک کلام تسلیم شدن را بر مبارزه و پایداری برمی‌گزیند.

تجزیه و تحلیل سوال فرعی دوم تحقیق: عناصر و مؤلفه های شهید و شهادت در وصیت نامه شهدای جنگ تحمیلی

کد	متن وصیت شهید	گویه
K1	از مادرم می خواهم با عزمی استوار و محکم در برابر مشکلات ایستادگی و صبر کند «واستعینوا بالصبر و الصلاة» سیدعلی حسینی	استوار و محکم در برابر مشکلات
K2	مادرم، کوه باش و چون کوه استقامت کن صبور باش و صبر و بردباری را پیشه کار خود گیر که «ان الله مع الصابرين». محمود تیموری	استقامت چون کوه
K3	بعد از شهادت من صبر و تقوا را پیشه خود کنند جواد اعظمی	صبر و تقوا پیشگی
K4	در راه خدا تحمل داشته باشید «و الله يحب الصابرين» عباسعلی فدوی	تحمل در راه خدا
K5	« صبر و استقامت را پیشه سازید که «ان الله مع الصابرين» محمد صباحی	صبر و استقامت
G1	کسانی که شهید می شوند کشته میندازید «يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ...». ولیکن همه شما این حقیقت را درک نخواهید داشت « الیاس جلالی	درک نکردن حقیقت زنده بودن شهید
G2	کشته در راه خدا مرده نیستند، زنده اند» حسینعلی خراسانی	کشته راه خدا زنده اند
C1	از یاد خدا غافل نباشید که با یاد خدا دلها آرام می گیرد. خانعلی پیاده کوهسار	از یاد خدا غافل نباشید
C2	ذکر او آرامبخش و دل با یاد او اطمینان می یابد «الابد ذکر الله .. درویشعلی زمانی	ذکر او آرامبخش روح و قلب است
C3	همیشه به یاد خدا باشید زیرا «الابد ذکر الله تطمئن القلوب» عباسعلی اشرف	همیشه به یاد خدا باشید
D1	به فکر آخرت که دنیا گذرگاهی است «کل نفس ذائقة الموت» بشیر باقری	فکر آخرت باشد دنیا گذرگاهی است
D2	مرگ حق است، مرگ در بستر؟ یا کشته شدن در راه حق؟ سیدجواد طاهری	مرگ حق است راه گریزی از آن نیست
D3	این دنیا دنیای امتحان و ما مسافریم «کل نفس ذائقة الموت». عبدالله ذوالفقاری	ما مسافر و باید به وطن اصلی برگردیم
E1	واجب است که خود را برای مبارزه با مصائب و سختی ها آماده سازید: «الم، احسب الناس ان يتركوا ان يقولوا آمناً و هم لا یفتنون» ابراهیم صابری	بگویم ایمان آوردیم، کافی نیست
E2	ما انسان را با مال و جان آزمایش می کنیم، او که می گوید من خدا رادوست دارم، آیا حاضر است فرزندش را در راه خدا بدهد؟ زین العابدین امامی	ما انسان را با مال و جان آزمایش می کنیم
E3	آیه شریفه: «احسب الناس ان يتركوا ان يقولوا آمناً» به خاطر بسپاریم و یقین داشته باشیم که خداوند ما را امتحان خواهد کرد.. حسن غفوری	یقیناً خداوند ما را امتحان خواهد کرد
E4	بیش از اینان بودند امتحان کردیم تا دروغگویان از راستگویان کاملاً معلوم شوند». حسین امینیان	آزمودن دروغگویان از راستگویان
E5	این جنگ هم یک امتحان الهی می باشد « به محض اینکه گفتید ما ایمان آورده ایم شما را رها می کنیم؟ خیر، به عنوانی مختلف امتحان. ... حسن شاه حسینی	جنگ هم یک امتحان الهی
F1	حضور در جبهه فقط به خاطر اطاعت و فرمانبرداری از خداوند منان و پیروی از دستورات نایب امام عج، امام امت، می باشد رسول بابایی	توفیق اطاعت از خداوند و پیروی از امام
F2	خداوند می فرماید «اطيعوا الله و اطيعوا الرسول ... اطاعت کامل از امام، چشم امید مستضعفان که اطاعت از او «الظهر من الشمس» است علی طالع زاری	اطاعت از امام، «الظهر من الشمس» است
F3	از دستورات و فرامین او اطاعت کنید که حکم او حکم الله است. هادی شریفی	از او اطاعت که حکم او حکم الله است
H1	مادر عزیز، ما هم فروشنده جان خود هستیم: خداوند جان ها و دل های پاک شما را خریداری می کند به قیمت بهشت»، سیداحمد امیریان	معامله بهشت در مقابل جانشان
L1	« خداوند نصرت دهد کسانی را یاری کنند و او را «ان تنصروا الله .. محمد فدایی	خداوند نصرت دهد کسانی را یاری کنند

L2	در راه خدا که گام برداشته‌اید از هیچ ابرقدرتی نهراسید .. و انشاءالله نصرت و پیروزی خداوند نزدیک است. محمدرضا رنجی	در راه خدا از هیچ ابرقدرتی نهراسید
L3	این امانت الهی بیش از هر زمان بیاری و کمک نیاز دارد عباسعلی اشرف	اسلام و قرآن بیاری و کمک نیاز دارد
L4	هر چه می‌توانید به یاری خدا بشتابید، «یا ایها .. آن تنصروا الله .. عباسعلی فدوی	به یاری خدا بشتابید، وعده پیروزی داده
L5	اسلام را با جان و مال در توان کمک کرد «ان تنصروا الله ... مجتبی سعیدی	باید اسلام را با جان و مال کمک کرد
H2	هدیه، این معامله بهشت است، «ان الله اشتری من المؤمنین .. غلامعلی ترابی	معامله بهشت در مقابل جانشان
H3	هدیه در مقابل این معامله بهشت است. سیدرضا حسینی میقان	بهترین هدیه در مقابل جان، بهشت است
H4	الها، هیچ چیز ندارم که تقدیمت کنم. می‌گویند جانم را می‌دهم، ولی من می‌گویم که هیچ ندارم. چرا که مالک جانم هم تویی، اسدالله عرب عامری	جانم را می‌دهم، مالک جانم هم تویی
H5	خدایا از مال دنیا چیزی ندارم که در راه تو انفاق کنم؛ تنها جان ناقابلیم است که آن هم امانتی است از جانب خود تو نزد ما. سیدمجتبی حسینی	چیزی ندارم جز؛ جان امانتی از جانب تو
P1	با جان و مال خود در راه خدا باعث سربلندی اسلام شدید، سیدمجتبی حسینی	با بذل جان و مال، باعث افتخار اسلام شدید
P2	جان و مال را فدای اسلام و از هیچ چیز دریغ نمی‌کنید عباسعلی فدوی.	جان و مال خود را فدای اسلام کرده‌اید
Z1	آنها تربیت شده‌اند، مرده نیستند زنده‌اند. «عند ربهم یرزقون» احمد ابراهیمی	شهداء تربیت شده‌اند، مرده نیستند. زنده‌اند
Z2	شهادت مرگ حیات بخش است و آخر زندگی نیست، تبدیل زندگی پربلا به زندگی طیبه است. «... نزد خدای خود روزی میخورند». حسین امینیان	شهادت تبدیل زندگی پربلا به زندگی طیبه
Z3	کسانی کشته می‌شوند گمان نکنید مرده‌اند آنان زنده و .. حسینعلی خراسانی	شهداء زنده و نزد خداوند روزی میخورند
X1	.. تا زوال و نابودی همه مستکبران و برقراری حاکمیت الله بر جهان به نبرد بی‌امان ادامه «انها بنیان استوار و محکمی اند». علی اکبر اکبری	تا نابودی کفر برقراری حاکمیت الله بجهنگید
X2	می‌فرماید: آن الله یُحِبُّ الَّذِينَ یُقَاتِلُونَ... خداوند مقاتله کنندگان را دوست دارد در راه خدا جهنگ کنید تا شما را دوست داشته باشد. «علی ادهم	خداوند مقاتله کنندگان در راه خود را دوست می‌دارد
X3	اگر برای خدا با کفار جهاد کردیم پیروز خواهیم شد حسینعلی رضایی	حرکت و جهاد برای خدا پیروزی است
N1	پیروزی در گرو: اول، ایمان به خدا. دوم، دروحدت و... بهروز تیبانیان	وحدت و یکپارچگی رمز پیروزی
N2	« وحدت را، که سلاحی برنده است، هرگز از دست ندهید » مصطفی پهلوان	وحدت سلاحی برنده
N3	این انقلاب مانند کشتی نجات و جبل الله است و باید همگی به این جبل و رسیمان الهی چنگ زیم تا از صراط مستقیم منحرف نشویم غلامرضا ابراهیم	انقلاب مانند کشتی نجات و جبل الله است
N4	با بذل جان و مال در راه خدا باعث سربلندی اسلام شدید، اگر می‌خواهید که این عزت و سربلندی پایدار بماند «و اعتصموا...» سیدمجتبی حسینی.	عزت و سربلندی پایدار در اتحاد است
N5	و طبق آیه شریفه «واعتصموا بجبل الله...» وحدت خود را حفظ کنید و جمعاً به رسیمان الهی چنگ بزنید. احمد آقایی	وحدت را حفظ و به رسیمان الهی چنگ بزنید
N6	خداوند می‌فرماید «واعتصموا بجبل الله.» به رسیمان الهی چنگ بزنید... چون که رمز پیروزی در همین اصل نهاده است. علی اکبر صابری	رمز پیروزی در اصل (وحدت) است
N7	ای امت فخرمان، ای مردم دلیری که با اتحادتان پشت شرق را شکستید و پوزة عوامل داخلی آنان را به خاک مالیده‌اید، علی اکبر: اکبری	با وحدت پشت شرق را شکستید

S1	خدا در قرآن فرموده: «و قاتلوهوم حتی لاتکون فتنه و...» ای رزمندگان مردانه با دشمن بجنگید و مؤمنانه با دشمن ستیز کنید. محسن طاهریان	مردانه با دشمن بجنگید و مؤمنانه ستیز کنید
S2	برای مبارزه با ظلم به آیه عمل کرده «و قاتلوهوم حتی لاتکون فتنه» من هم تا آخرین قطره خون در برابر دشمنان خدا می‌ایستم، سید محمود زرگر	تا آخرین قطره خون در برابر دشمنان می‌ایستم،
S3	جبهه‌ها را خالی نکنید و برای نابودی کفر و فتنه به پا خیزید همانطور که قرآن می‌فرماید «و قاتلوهم حتی لاتکون فتنه» جلال ریحانی	برای نابودی کفر و فتنه به پا خیزید
S4	وظیفه خود می‌دانستم در این جهاد، شرکت تا این وظیفه الهی را انجام داده باشم که می‌فرماید: «قاتلوهوم حتی...» اسماعیل جلالی	جهاد یک وظیفه و وظیفه الهی
W1	«مبادا به خاطر کمبود و کسری چیزهای مادی از راه بدر روید:» و لیلونکم بشی من الخوف و الجوع...» ذوالفقار تورانیان	کمبود و کسری چیزهای مادی آزمایش الهی است
W2	همه از او بیم و به سوی او باز خواهیم گشت «انا لله وانا الیه راجعون». فرزندانان اماناتی به دستتان و این امانت باید پس دهید. سید جواد طاهری	فرزندانان اماناتی اند به دستتان شما
W3	این حقیر به دست شما از طرف خداوند یک امانت بوده‌ام، خدا مرا دوباره از شما گرفته «انا لله وانا الیه راجعون» علی عباسی	فرزندانان اماناتی هستند به دستتان شما
W4	پدر و مادر شما از شنیدن این مژده خوشحال بشوید، هر موقع یاد من افتادید ذکر بگویید «انا لله وانا الیه راجعون» بگویید. حسن طاهریان	هر موقع یاد من افتادید استرجاع بگویید
A1	اسلام بیاری و کمک نیاز دارد بدانید به خاطر استقامت پاداشی جاویدان در انتظارتان خواهد بود «ان الذین قالوا ربنا الله». عباسعلی اشرف	اسلام بیش از هر زمان بیاری و کمک نیاز دارد
A2	صبر در مقابل سختیها برای رضای خدا بی‌اجر نمی‌ماند حسن حجاری	صبر برای رضای خدا بی‌اجر نمی‌ماند
B1	مؤمنان مردانی هستند که با خدای خود عهد و پیمان بستند و عده‌ای از آنها شهادت و عده دیگر هم در انتظار شهادت اند غلامعلی ترابی	مردانی هستند با خدای خود عهد بستند و وفای به عهد نمودند
B2	به انتظار شهادت هجرت نموده و می‌روم به جایی که باران حسین(ع) با نیتی پاک و خالص، جان خود را در طبق اخلاص نهاده اند. حمید صادقی	به انتظار شهادت نشسته هجرت نموده ام
B3	وظیفه خود دانسته که در این دفاع و جهاد مقدس شرکت و تا آخرین نفس با دشمن یعنی مبارزه نموده حسینعلی عبدالحسینی	تا آخرین نفس با دشمن مبارزه خواهیم کرد
M1	چه نیکوست زمانی که انسان خالص شود و از جان و مال .. بگذرد و به این آیه: «و جاهدوافی .. و اولئک هم الفائزون» عمل نماید حسین ابراهیمی	زمانی که انسان خالص شود، از جان و مال بگذرد
M2	کسانی هجرت کرده‌اند با مالشان و جانشان به جهاد برخاستند، بالاترین درجه و مقام نزد خدا دارند و رستگارانند «سید حسین شنبایی	بالاترین درجه و مقام نزد خدا رستگاری است

جدول ۵- گویه های وصیت‌نامه های شهدا

تحلیل؛ پس از تجزیه و تحلیل وصایای شهداء و پایش آنها (۶۱ گویه) از اندیشه و تفکر قرآنی شهداء در قالب فرازی از وصایای آنان که متضمن آیات یا معنای آیات قرآن استناد شده است کدبندی، استخراج و مواردی چون جهاد، رزق و روزی نزد خداوند، صبر و استقامت، وحدت، اطاعت از رهبری و.. احصاء گردید (جدول ۵)

تجزیه و تحلیل سوال فرعی سوم تحقیق: آیا بین وصایای شهداء و آیات استفاده شده، رابطه معناداری وجود دارد؟
پس از احصاء مقوله و گویه های وصیت نامه های شهداء، مقوله ها بر آیات قرآن عرضه شد که پس از بررسی و حذف موارد تکراری ۱۳ مؤلفه به شرح (جدول ۶) تعیین و طبقه بندی گردید.

مؤلفه	شناسه	مقوله / گویه	استناد قرآنی
اتحاد و انسجام	N1	وحدت و یکپارچگی رمز پیروزی	وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ
	N2	وحدت سلاحی برنده	وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ
	N3	انقلاب مانند کشتی نجات و حبل الله است	جَمِيعًا وَلَا تَفْرُقُوا
	N4	عزت و سربلندی پایدار در اتحاد است	فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ
	N5	وحدت را حفظ و به ریسمان الهی چنگ بزنید	وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ
	N6	رمز پیروزی در همین اصل (وحدت) نهاده است	فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ
	N7	با وحدت پشت شوق را شکستید	فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ
آخرت باوری	D1	فکر آخرت باشید که دنیا گذرگاهی بیش نیست	ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ
	D2	مرگ حق است و هیچ انسانی راه گریزی از آن ندارد	كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ
	D3	ما مسافر است یم و باید به وطن اصلی برگردیم	ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ
	W4	هر موقع یاد من افتادید استرجاع بگویید	إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ
امتحان و آزمایش	E1	باید امتحان داد و همین که بگویم ایمان آوردیم، کافی نیست	أَن يَقُولُوا آمَنَّا . لَّا يُفْتَنُونَ
	E2	ما انسان را با مال و جان و فرزند آزمایش می کنیم	وَهُمْ لَّا يُفْتَنُونَ
	E3	یقین داشته باشیم که خداوند ما را امتحان خواهد کرد	أَحْسِبُ النَّاسَ أَن يَتْرُكُوا
	E4	همه آزموده می شوند تا دروغگویان از راستگویان معلوم	صَدَقُوا وَيَكْتُمُونَ الْكَذَّابِينَ
	E5	جنگ هم یک امتحان الهی	وَهُمْ لَّا يُفْتَنُونَ
ایثار و فداکاری	W1	کمبود و کسری چیزهای مادی آزمایش الهی است	وَلْيَبْلُوكُمْ... مِنْ الْأَمْوَالِ
	W2	فرزندانتان اماناتی هستند به دستتان شما	وَلْيَبْلُوكُمْ... وَالْأَنْفُسِ
	W3	فرزندانتان اماناتی هستند به دستتان شما	وَلْيَبْلُوكُمْ... وَالْأَنْفُسِ
جهاد فی سبیل الله	A1	اسلام بیش از هر زمان بیاری و کمک نیاز دارد	قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَفْتَاؤا .
	M1	زمانی که انسان پاک خالص شود، از جان و مال و خود بگذرد	أَمْتُوا وَهَاجِرُوا وَجَاهِدُوا
	P1	با بذل جان و مال در راه خدا، باعث افتخار و سربلندی اسلام شدید	فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ
	P2	با ایثار جان و مال و وجود خود را فدای اسلام کرده اید	فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ
	B3	تا آخرین نفس با دشمن مبارزه خواهیم کرد	فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَنْفُسِهِمْ
	X2	خداوند مقاتله کنندگان در راه خود را دوست می دارد	اللَّهُ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ
	X3	حرکت و جهاد برای خدا پیروزی است	كَانَهُمْ مُبْتَلَى فَرُصُوصٍ
	M1	کسانی که ایمان در راه خدا هجرت و جهاد می کنند رستگارانند	وَجَاهِدُوا... وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ
	M2	وظیفه خود میدانم برای نبرد با کفار به جبهه روم	هَاجِرُوا وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
ایمان باور	B3	تا آخرین نفس با دشمن مبارزه خواهیم کرد	فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَنْفُسِهِمْ
	P2	باجان و مال در خدمت به انقلاب و اطاعت از رهبری	تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
	G2	کشته در راه خدا زنده اند	بَلِ أَحْيَاءُ
	G2	شهداء تربیت شده اند، مرده نیستند . آنها زنده اند	قُتِلُوا فِي سَبِيلِ . بَلِ أَحْيَاءُ
دستور جهاد	G2	شهادت تبدیل صورت زندگی پر بلا به زندگی طیبه	بَلِ أَحْيَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ
	G2	شهداء زنده و نزد خداوند متعال روزی میخورند	بَلِ أَحْيَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ
	M2	بالاترین درجه و مقام نزد خدا رستگاری است	أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ... هُمُ الْفَائِزُونَ
	X1	تا نابودی کفر و برقراری حاکمیت الله بجنگید	يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا
	S1	مردانه با دشمن بجنگید و مؤمنانه ستیز کنید	فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ
S2	تا آخرین قطره خون در برابر دشمنان خدا و اسلام	وَيُكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ	
S3	برای نابودی کفر و فتنه به پا خیزید	وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ	

S4	جهاد یک وظیفه و وظیفه الهی	وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ
K1	استقامت چون کوه	اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ
K2	عزم استوار و محکم برابر مشکلات	الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ
K3	صبر و تقوای رایبشه خود کنند	اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ
K4	تحمل در راه خدا	ان الله مع الصّابرين
K5	صبر و استقامت	ان الله مع الصّابرين
A2	صبر و استقامت در مقابل سختیها برای رضای خدا بی‌اجر و پاداش نمی‌ماند	وَأَبْتِرُوا بِالْحَنَّةِ
B1	مردانی هستند که با خدای خود عهد و پیمان بستند و وفای به عهد نمودند	رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ
B2	به انتظار شهادت نشسته و از شهرم هجرت نموده	وَمِنْهُمْ مَّن يَنْتَظِرُ
H1	معامله بهشت در مقابل جانشان	ان الله اشترى ... أَنفُسَهُمْ
H2	معامله بهشت در مقابل جانشان	ان الله اشترى ... أَنفُسَهُمْ
H3	بهترین هدیه در مقابل معامله جان، بهشت است	ان الله اشترى ... أَنفُسَهُمْ
H5	خدایا چیزی ندارم که در راه تو انفاق کنم؛ تنها جان ناقابلیم که آن هم امانتی است از جانب خود تو	ان الله اشترى ... أَنفُسَهُمْ
P2	عزیزترین چیز که جانم می‌باشد فدای اسلام	وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ
F1	توفیق اطاعت از خداوند و پیروی از نایب امام زمان	وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ
F2	اطاعت کامل از امام، «اظهر من الشمس» است	وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ
F3	از دستورات او اطاعت کنید حکم او حکم الله است	وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ
C1	از یاد خدا غافل نباشید	أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ
C2	ذکر او آرامبخش روح و قلب است	وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ
C3	همیشه به یاد خدا باشید	أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ
L1	خداوند نصرت دهد کسانی را یاری کنند او را	آن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ
L2	در راه خدا که گام برداشته از هیچ ابرقدرتی نهراسید	وَيَبِّتْ أَعْدَاءَكُمْ
L3	اسلام و قرآن بیاری و کمک و نصرت ما نیاز دارد	الَّذِينَ آمَنُوا أَن تَنْصُرُوا اللَّهَ
L4	به یاری خدا بنشینید، که قرآن وعده پیروزی داده	آن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ
L5	باید اسلام را با جان و مال کمک کرد	آن تَنْصُرُوا اللَّهَ

جدول ۶: مؤلفه‌های قرآنی در وصیت‌نامه‌های شهدا و تطبیق با آیات قرآن کریم

تحلیل:

در این تحقیق، تلاش محقق بر آن قرار گرفت که حتی‌المقدور مؤلفه‌ها را از میان وصیای شهدا باز یابی نموده و مهم‌ترین ویژگی‌های راهبردی مورد نظر ایشان را در معرض توجه قرار دهد. از این‌رو این کار با مطالعه وصیت‌نامه‌ها (۹۰ وصیت‌نامه) آغاز شد. در حین مطالعه وصیای شهدا، آیات قرآنی استعمال و اقتباس شده در وصایا تعیین و سپس جملات مرتبط با این مفاهیم، که مطلوب ذهنی شهدا را داشتند استخراج گردید (جدول ۵و ۶). پس از آن عبارات شهداء و فرازهای از آیات مرتبط با یکدیگر مورد مقایسه و تطبیق قرار گرفت. نهایتاً مؤلفه‌ها و چگونگی تاثیرپذیری شهداء از آیات قرآن مطابق (جدول ۷) تنظیم شد.

ردیف	مؤلفه‌ها	شناسه / کد
۱	اتحاد و انسجام	N1- N۲- N3- N4- N5- N۶- N7
۲	آخرت باوری	D1- D2- D۳- W4
۳	امتحان و آزمایش	E1- E2- E3- E4- E5- W1- W2- W۳- A1
۴	ایثار و فداکاری	M1- P1- P۲- B3
۵	جهاد فی سبیل الله	X2- X3- M1- M2- B۳- P2
۶	حیات جاوید	G2- G2- G2- G۲- M2
۷	دستور به جهاد	X1- S1- S2- S۳- S4
۸	صبر و بردباری	K1- K2- K3- K4- K۵- A2
۹	عهد و پیمان و وفای بعهد	B1- B2
۱۰	(شهادت) معامله پرسود	H1- H2- H3- H۵- P2
۱۱	ولایت و ولایت‌مداری	F1- F2- F3
۱۲	یاد و ذکر خدا	C1- C2- C3
۱۳	یاری و نصرت خداوند	L1- L2- L3- L۴- L5

جدول ۷: مؤلفه‌های قرآنی در وصیت‌نامه‌های شهدای فاع مقدس

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

نتیجه: شهدای دفاع مقدس با تأثیرپذیری و توجه به رهنمودهای قرآن کریم، آگاهانه راه پرافتخاری را انتخاب کردند. آگاهی و شناخت آنان نسبت به ایثار و شهادت، روایتگر اندیشه قرآنی آن‌هاست، با بررسی وصایای شهدا و آیات استعمال شده آن مشخص گردید که بین آیات استفاده شده و وصایای شهدا رابطه معناداری وجود دارد. نه تنها آیات استفاده شده صرفاً تبرکاً و تیمناً نیست بلکه آگاهانه و عامدانه است، و توصیه‌های ایشان به نوعی منعکس‌کننده همان آیات و مضامین و اعتقاد نظری و عملی آنان می‌باشد؛ آفرینش صحنه‌هایی از زندگی و مهم‌ترین مؤلفه‌های راهبردی چون؛ جهاد فی سبیل الله و شهادت طلبی، ایثار و فداکاری، آخرت باوری، حیات جاویدان، ولایت و ولایت‌مداری، جهاد در راه خدا، صبر و استقامت، وحدت و انسجام، وفای به عهد، آزمایش و امتحان الهی، نصرت و یاری خداوند و ... را در وصایایشان به تصویر کشیده‌اند.

پاسخ سؤال اول تحقیق: آیات استعمال شده در وصایای شهداء: بر اساس نتایج به دست آمده از آیات استعمال شده در جامعه نمونه (۹۰ وصیت‌نامه) و صایای شهداء در بخش کمی، مشتمل بر ۱۰ سوره و ۲۲ آیه است. داده‌ها حاکی از آن بود که سوره بقره با ۵ آیه بیشترین و سوره‌های احزاب، فصلت، محمد، رعد و نساء هر کدام با یک آیه کمترین فراوانی را داشته است. بر اساس آیات قرآن نیز؛ آیات (۱۶۹: آل‌عمران، ۱۱۱: توبه، ۲۳: احزاب و ۲ و ۴: ص) به ترتیب بیشترین فراوانی و آیات (۷: محمد و ۱۰۳: آل‌عمران) کمترین فراوانی را دارند.

پاسخ سؤال دوم تحقیق: عناصر و مؤلفه های شهید و شهادت در وصیت نامه شهداء: پس از تجزیه و تحلیل وصایای شهداء و پایش آن‌ها (۶۱ گویه) از اندیشه و تفکر قرآنی شهداء در قالب فرازی از وصایای آنان که متضمن آیات یا معنای آیات قرآن استناد شده است کدبندی، استخراج و مواردی چون؛ جهاد، رزق و روزی نزد خداوند، صبر و استقامت، وحدت، اطاعت از رهبری و.. احصاء گردید که برآمده از بینش و منش قرآنی آنان می باشد.

پاسخ سؤال دوم تحقیق: رابطه بین وصایای شهداء و آیات استفاده شده: پس از احصاء مقوله و گویه‌های وصیت‌نامه های شهداء، مقوله‌ها بر آیات قرآن عرضه شد که پس از بررسی و حذف موارد تکرار ۱۳ مؤلفه به شرح (جدول ۷و ۶) تعیین و طبقه‌بندی گردید. در این بخش داده ها حاکی از آن بود که ۷ گویه مربوط به مؤلفه اتحاد و انسجام، ۴ گویه مؤلفه آخرت باوری، ۹ گویه مؤلفه امتحان و آزمایش، ۴ گویه مؤلفه ایثار و فداکاری، ۶ گویه مؤلفه جهاد فی سبیل الله، ۵ گویه مؤلفه حیات جاوید، ۵ گویه مؤلفه دستور به جهاد، ۶ گویه مؤلفه صبر و بردباری، ۲ گویه مؤلفه عهد و پیمان و وفای بعهد، ۵ گویه مؤلفه (شهادت) معامله پرسود، ۳ گویه مؤلفه ولایت و ولایت‌مداری، ۳ گویه مؤلفه یاد و ذکر خدا و ۵ گویه مؤلفه یاری و نصرت خداوند را مؤلفه‌های تاثیرگذار بر وصایای شهدای دفاع مقدس تشکیل داده و نتایج، بخش کیفی را تأیید کرد.

پیشنهاد: با توجه به اینکه گسترش فرهنگ ایثار و شهادت طلبی، تقویت قدرت دفاعی جامعه‌ی اسلامی و عزت نفس، را به دنبال دارد. پیشنهاد می‌گردد:

- ۱- بکارگیری رسانه‌های جمعی و.. در تبلیغ و ترویج باورها و ارزش‌های شهداء برای نسل جوان؛
- ۲- انجام پژوهش‌های کیفی و محتوای وصیت‌نامه‌های شهداء به نوعی که علاوه بر چگونگی تاثیرگذاری آن گویای منش و رفتار و اخلاق شهداء و قابلیت انعکاس آن در زندگی روزمره امروز باشد.

منابع

- قرآن کریم، ترجمه: ناصر مکارم شیرازی، قم، اسوه.
- نهج البلاغه، (۱۳۸۰) (ترجمه محمد دشتی)، چاپ دوم، مشهد: نشر سنبله، ش
- امام خمینی (رحمه الله علیه) (۱۳۸۵) *صحیفه امام*، ج: ۱۳، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام (ره)،
- امام خمینی (رحمه الله علیه) (۱۳۷۹) *تحریر الوسيله*، ج ۱، قم، دارالعلم.
- امام خامنه‌ای، (مدظله العالی) (۱۳۷۵)، *حدیث ولایت، تهران*، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی.
۱. آملی، جواد (۱۳۹۲)، *مؤمن و لزوم وصیت*، مجله پاسدار اسلام شماره ۳۷۷.
 ۲. ابن فارس، احمد؛ (۱۴۰۴ه) *معجم مقاییس اللغة*، مصحح: عبدالسلام محمد هارون؛ قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم،
 ۳. ابن منظور، محمد بن مكرم، (۱۴۱۴ق/ ۱۹۹۴م) *لسان العرب*، بیروت، دار صادر، سوم،
 ۴. ابو داود، سلیمان بن اشعث سجستانی، سنن ابی داود، به کوشش سعید محمد اللحام، بیروت، دارالفکر، بی تا.
 ۵. اطیب، سید عبدالحسین، (۱۳۷۸)، *اطیب البیان فی تفسیر القرآن*، تهران، اسلام، چ دوم.
 ۶. انوری، حسن و همکاران، (۱۳۸۵)، *فرهنگ روز سخن*، چاپ دوم، تهران، انتشارات سخن.
 ۷. چهاردولی، عباس، نام آور، داوود، (۱۳۹۸)، *مدیریت راهبردی از منظر سیره شهدا*، دانشگاه عالی دفاع ملی تهران.
 ۸. حرعاملی، محمد بن حسن، (۱۴۰۹)، *وسائل الشیعه* (تفصیل و سائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه)، قم، آل البيت لإحياء التراث.
 ۹. حسینی همدانی، سید محمد حسین، (۱۴۰۴ق/ ۱۹۹۴م) *انوار درخشان*، تهران، کتاب فروشی لطفی، اول،
 ۱۰. داورپناه، ابوالفضل، (۱۳۶۶)، *انوارالعرفان فی تفسیر القرآن*، تهران - ایران، انتشارات صدر.
 ۱۱. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، (۱۴۱۲ق/ ۱۹۹۲م) *مفردات الفاظ قرآن*، بیروت، دارالعلم الدار الثقافیه، اول،
 ۱۲. زبیدی، مرتضی. (۱۳۷۳). *تاج العروس من جواهر القاموس*. بیروت: التراث العربی.
 ۱۳. زمخشری، محمود بن عمرو، (۱۹۹۸م) *اساس البلاغه*، تحقیق: محمد باسل عیون السود، بیروت: دار الکتب العلمیه،
 ۱۴. صیدانلو، فاطمه (۱۳۹۳) *تحلیل محتوای وصایای شهدا با تکیه بر قرآن و روایات* (حجاب و عفاف).
 ۱۵. طالقانی، سید محمود، (۱۳۶۲) *پرتوی از قرآن*، چاپ چهارم، تهران: شرکت سهامی انتشار.
 ۱۶. طاهری خرم‌آبادی، سید حسن. (۱۳۸۰). *جهاد در قرآن*. قم: دفتر تبلیغات اسلامی.

۱۷. طاووسی، حسن، فاطمه عین الکمالی، (۱۳۹۵) شهید و شهادت از منظر قرآن، *اولین کنفرانس ملی از ایتار تا شهادت*

۱۸. طبرسی، فضل بن حسن، (۱۳۷۷) *تفسیر جوامع الجامع*، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه تهران و مدیریت حوزه علمیه قم،

۱۹. ----- (۱۳۷۲) *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*، انتشارات ناصر خسرو، تهران،

۲۰. فهیمی، مهدی، (۱۳۶۸)، *فرهنگ جبهه*، مشاهدات، تهران، دفتر پژوهش و گسترش فرهنگ جبهه.

۲۱. قرشی، سید علی اکبر، (۱۳۷۷) *احسن الحدیث*، تهران، بنیاد بعثت، سوم.

۲۲. کلینی، ابو جعفر محمد بن یعقوب، (۱۴۰۷ ق) *الکافی، دار الکتب الاسلامیه*، تهران، چاپ چهارم

۲۳. مصطفوی، حسن، (۱۳۶۸)، *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

۲۴. مطهری، مرتضی، بی تا. *قیام و انقلاب مهدی علیه السلام از دیدگاه فلسفه تاریخ*، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه، چاپ اول،

۲۵. معرفت، محمد هادی، (۱۳۸۷ ش) *التفسیر الاثری الجامع*، قم، التمهید،

۲۶. معین محمد، (۱۳۶۳) *فرهنگ معین*، تهران، انتشارات امیرکبیر، چاپ ششم،

۲۷. معین، محمد، (۱۳۸۴)، *فرهنگ معین*. چاپ بیست و دوم، تهران: امیرکبیر.

۲۸. مکارم شیرازی، ناصر، (۱۳۷۴ ش) *تفسیر نمونه*، دارالکتب الاسلامی، تهران، (۱۳۷۴ ش/۱۹۹۵ م)

۲۹. موسی یان، مریم - *شهید و شهادت از دیدگاه قرآن و روایات و بررسی اجمالی زندگینامه جمعی از شهدای شهرستان طبس* - پایان نامه کارشناس ارشد

۳۰. نوروزی، محمد تقی، (۱۳۸۵)، *فرهنگ دفاعی - امنیتی*، تهران، انتشارات سنا.

۳۱. *وصیتنامه کامل شهدای کهگیلویه و بویر احمد* (دفتر اول) واحد انتشار و آثار و اسناد شهدا و ایثارگران، (۱۳۸۸)، چاپ اول، تهران: شاهد.